

VERKENNING CULTUURHISTORISCHE, STEDENBOUWKUNDIGE EN LANDSCHAPPELIJKE WAARDEN HART VAN BEINUM GEMEENTE DOESBURG

VERKENNING CULTUURHISTORISCHE, STEDENBOUWKUNDIGE EN LANDSCHAPPELIJKE WAARDEN HART VAN BEINUM GEMEENTE DOESBURG

COLOFON

Initiatiefnemer	Gemeente Doesburg
Contactpersoon	Harm Schuiling gemeente Doesburg
Datum	19-10-2022
Gelders Genootschap	026 4421742 Jan Wabeke j.wabeke@geldersgenootschap.nl Anne van Schaijk a.vanschaijk@geldersgenootschap.nl

INLEIDING

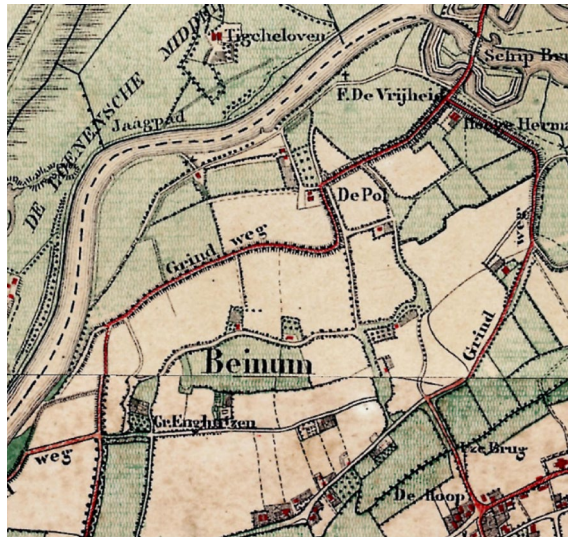
De gemeente Doesburg is voornemens het Hart van Beinum een impuls te geven. Op dit moment heeft het centrum een gedateerde uitstraling en functioneert onvoldoende als hart van de wijk. Door een aantrekkelijk centrum te ontwikkelen draagt de locatie bij aan de toekomst en leefbaarheid van de wijk. Daarbij is ruimtelijke kwaliteit voor de gemeente een belangrijk onderwerp. Het historische verhaal vormt één van de lagen van het toekomstige Hart van Beinum, vandaar dat deze verkenning van de cultuurhistorische, stedenbouwkundige en landschappelijke waarden is opgesteld. Het plangebied Hart van Beinum ligt in het midden van de wijk Beinum en omvat ten oosten van de Breedestraat de supermarkt, de sporthal, parkeerplaats en een stukje braakliggend terrein. Ten westen van

de Breedestraat vallen de vijver en de speeltuin binnen het plangebied. Deze verkenning bekijkt het hart zelf, maar ziet deze ook in de bredere context.

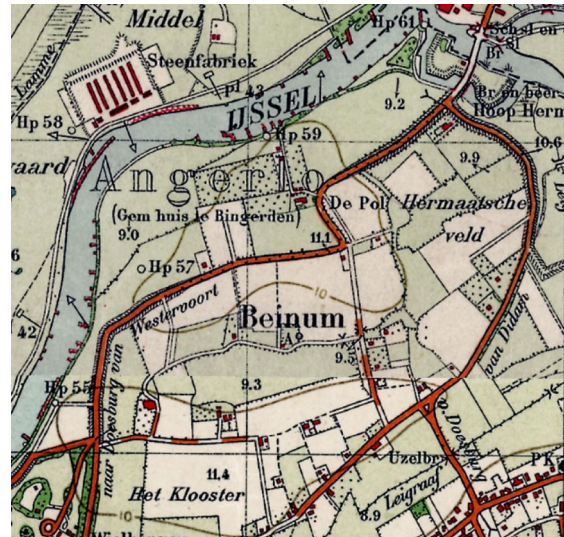
Beinum is een relatief jonge wijk in een oud rivierenlandschap. Beide omvatten culturele kenmerken en waarden, die behoudenswaardig zijn of inspiratie vormen voor de transformatie van het Hart van Beinum. De mate waarin de historische laag beleefbaar wordt is afhankelijk van de keuzes in het ontwerpproces. Deze verkenning omvat het verhaal van de historische ontwikkeling en benoemt een aantal concrete waarden, knelpunten en kansen.

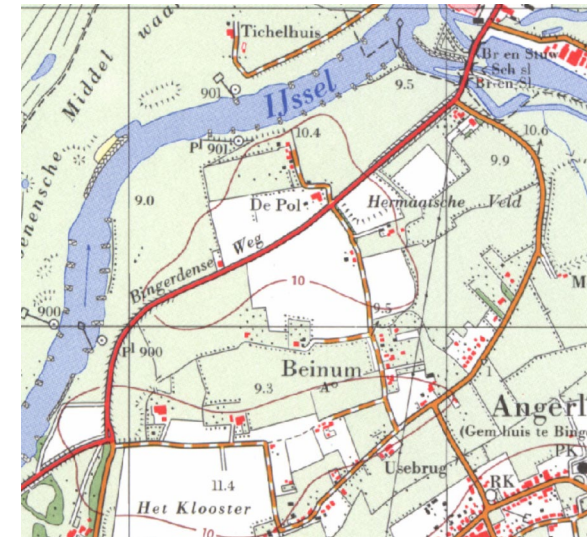
HISTORISCHE ONTWIKKELING

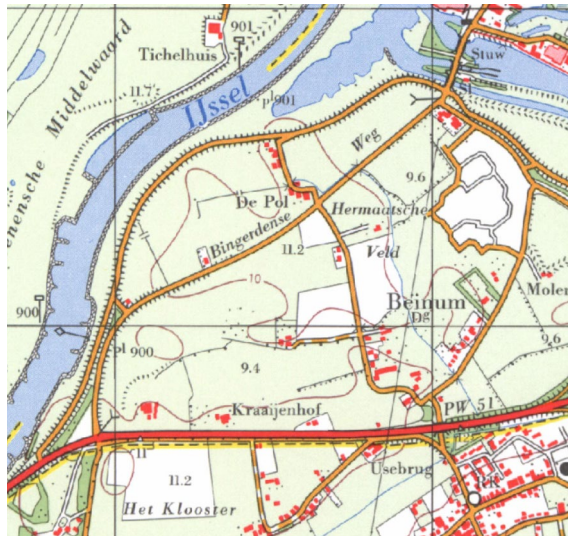
Topografische kaart 1870 (bron: topotijdreis)

Topografische kaart 1940 (bron: topotijdreis)

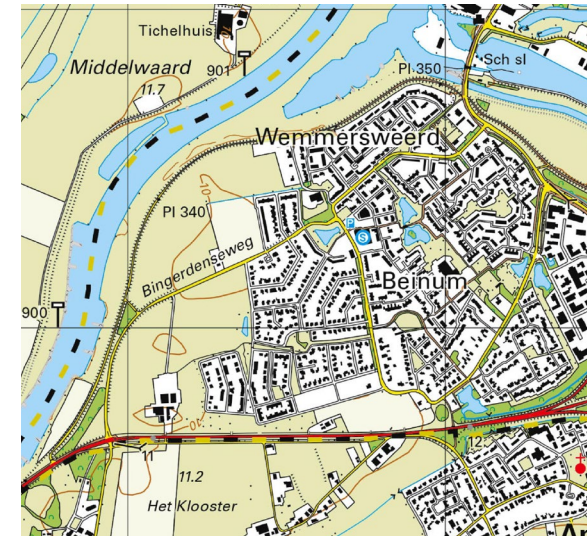
Topografische kaart 1970 (bron: topotijdreis)

Topografische kaart 1980 (bron: topotijdreis)

Topografische kaart 1990 (bron: topotijdreis)

Topografische kaart 2020 (bron: topotijdreis)

HISTORISCHE ONTWIKKELING

Met een aantal grote passen stappen we door de geschiedenis van Beinum, waarbij we ons richten op het grondgebied van het huidige Hart van Beinum.

VOOR DE BEDIJKING; EEN DEKZANDRUG TUSSEN RIVIERGEULEN

Het landschap van Beinum en Angerlo bestond uit dekzandruggen met daartussen riviergeulen. De vroegere geul tussen Beinum en Angerlo is nu nog te herkennen in de laagte aan de noordkant van de Mariëndaalseweg. De dekzandruggen liepen regelmatig onder water, wat zorgde voor vruchtbare landbouwgrond. In de Karolingische tijd vond bewoning met name plaats op de rivierduin. De naam van het buurtschap, met de uitgang -um, duidt ook op een Karolingische plaatsnaam als 'Beino-hem': de woonplaats van de persoon 'Beino'. Later werden ook lager gelegen gebieden gebruikt voor bewoning. Om toch droge voeten te houden, werden boerderijen op pollen (terpen) gebouwd. Op de huidige hoogtekarte zien we dat het erf de Grote Pol (eerder Hof te Beinum genoemd) op zo'n kunstmatige verhoging in het landschap ligt. Exacte datering van de boerderij is lastig. Uit stukken van Huis Bingerden blijkt in ieder geval de belening van Joannes E. van der Heijden met Hof te Beinum of de Pol door de leenkamer van Keppel in 1753.

De Grote Pol in 1953

TUSSEN BEDIJKING EN 1960; BUURTSCHAP EN MARKE BEINUM

Waar de IJsseldijk in de 14e eeuw precies is aangelegd, is ons niet bekend. Mogelijk dat de hoofdstroom van de IJssel vroeger noordelijker lag. Misschien ter hoogte van de huidige Lamme IJssel. Misschien wel noordelijk van de Beijmerwaard. Op kaarten uit de 18de eeuw is duidelijk te zien dat de IJsseldijk ongeveer ter hoogte van de Bingerdenseweg ligt. De dijk knikt zich rond het erf De Pol, dat buitendijks ligt. De dijk ligt dan dus meer landinwaarts dan nu het geval is. De Breedestraat sluit aan op de dijk bij de dijkafrit naar De Grote Pol. De weg loopt richting Angerlo en is voorzien van laanbeplanting. Iets ten oosten van de Breedestraat ligt het erf Zanderskamp. Later in de 19de eeuw zien we ook het erf de Kleine Pol op de kaart verschijnen. De plek van het huidige Hart van Beinum is dan dus al een knooppunt in de ruimtelijke structuur. Tot 1960 verandert er weinig. In 1957 gaat Beinum over van de gemeente Angerlo naar de gemeente Doesburg. Rond 1970 wordt de markte Beinum officieel opgeheven. Een nieuw tijdperk begint voor Beinum.

1960-1970: AANPASSING INFRASTRUCTUUR

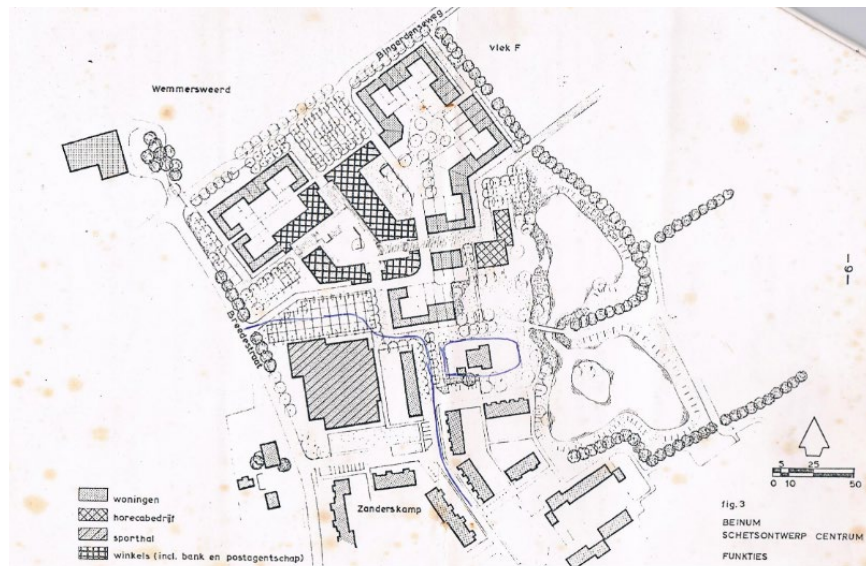
Tussen 1960 en 1970 wordt de infrastructuur aangepast. De Bingerdenseweg wordt ca. 1960 recht getrokken. De knik bij de Grote Pol verdwijnt. De Bingerdenseweg houdt de functie van rivierdijk én de functie van hoofdweg van Doesburg naar Zevenaar. In de eerste helft van de jaren 70 verandert deze situatie alweer. De nieuwe IJsseldijk wordt aangelegd dicht bij de rivier en voor het doorgaande verkeer wordt de nieuwe Provinciale Weg aangelegd (huidige N338), waardoor Beinum en Angerlo van elkaar worden gescheiden. Tussen de nieuwe IJsseldijk en de nieuwe provinciale weg kan de stad Doesburg gaan uitbreiden.

1970-HEDEN; ONTWIKKELING STADSDEEL BEINUM

Stedenbouwkundig plan Beinum 1972

Bij de naoorlogse uitbreidingswijken werd aanvankelijk weinig rekening gehouden met de historische ondergrond. In de jaren '70 zien we het idee over stedelijke uitbreidingswijken veranderen. Er is meer oog voor bestaande gebiedskenmerken. Historische relictten en landschap worden geïnventariseerd en gewaardeerd en waar mogelijk opgenomen in de nieuwe

HISTORISCHE ONTWIKKELING

Schetsontwerp centrum Beinum 1985

Schetsontwerp centrum Beinum 1989

woonwijk. De gedachte is dat de wijk daarmee minder steriel wordt; Er is iets te beleven.

Tegelijkertijd heeft men een afkeer van grote gebaren. Kleinschaligheid en knusse, veilige woonomgevingen staan centraal. De Forum-beweging met architecten als Aldo van Eyck pleit hiervoor. Voor de ontwikkeling van de wijk wordt een zogenaamd vlekkenplan gemaakt. Vlekken zijn deelgebieden met een eigen functie; wonen, werken, centrum. De vlekken zijn verbonden door de verkeersstructuur. In Beinum waren dat de al bestaande wegen. Alleen de Bingerdeweg vond men te recht en deze kreeg opnieuw enkele knikken. De vlekken werden gescheiden door een wijkgroenstructuur, waarin fiets- en voetpaden werden opgenomen, alsmede de watergangen. Kenmerkend is dat de oudste vlekken van binnenuit werden ontwikkeld en niet gericht zijn op de hoofdstructuur. Het zijn de zogenaamde woonerf- of bloemkoolbuurten. De woonervenbuurten zijn sterk naar binnen gericht. De bebouwing bestaat steeds uit groepjes met eenzelfde architectuur. Een duidelijke omslag in de stedenbouwkundige opvattingen vindt plaats rond 1990. Postmoderne stedenbouw komt op, waarbinnen de klassieke bouwkunst wordt herontdekt. Dat is te zien aan de buurten ten westen van de Breedestraat, die een meer klassieke stratenverkaveling hebben en een meer monumentale as gericht op het buurtcentrum.

Ontwikkeling van een centrum

Het lijkt erop dat men van begin af aan wel het idee heeft gehad dat het Hart van Beinum ergens bij de kruising van de Breedestraat en de Bingerdeweg moest komen te liggen, dus bij de vroegere Hof te Beinum. De bouw van de sporthal Beumerskamp in 1980 wijst hierop. Maar op dat moment had men nog geen idee hoe het centrum eruit moest komen zien. Er is een schetsontwerp voor het centrumgebied uit 1985, waarbij ook de drie boerderijen, die uiteindelijk behouden zijn, zijn afgebeeld. Opvallend is dat het erf Zanderskamp hierbij een prominente plek heeft tussen het centrum en het park aan de oostkant. Een tekening uit 1989 laat zien hoe het plan is uitgevoerd. We zien een aantal woonstraatjes met rijtjes woningen met topgevels en een dubbele woningen met grote zadeldaken langs de rand van het park. De voorzieningen liggen schijnbaar willekeurig aan het parkeerterrein.

HISTORISCHE ONTWIKKELING

In het ontwerp van de buurt Campstede zijn pogingen gedaan om het Hart van Beinum verder vorm te geven. De hoofdas is een laan, die begint bij het buurtcentrum en zich vervolgens splitst in twee takken. De gekromde bebouwingswand kadert het centrum als het ware in en richt zicht duidelijk naar het centrum. Het ingekaderde gebied mist samenhang en kwaliteit. Het diepe, zadelvormige waterbassin "De Brink" vormt een vreemd element op ongeveer het hoogste punt van de dekzandrug. De speelplek en de oude erven van de Grote Pol en de Kleine Pol liggen verscholen achter begroeide grondwallen.

Post 65 architectuur

Beumerskamp, rijtjeswoningen met topgevels, kleinstedelijke forum architectuur

Zoals in de meeste wijken uit deze periode is de architectuur niet bijzonder uitgesproken. Het meest uitgesproken zijn de rijtjeswoningen met topgevels langs de Beumerskamp en deels ook langs de Bingerdensedweg. Deze lijken geïnspireerd door de Forum-architectuur. Door de met hout beklede topgevels, de loggia's en de naar voren komende muurtjes bij de voordeuren is iedere woning in een rij afzonderlijk herkenbaar en ontstaat een kleinschalig en kleinstedelijk beeld. Het doet in de verte denken aan de iets jongere gevelwand van langs de Blekersgracht in het centrum van Doesburg.

Tweekappers Beumerskamp, boerderijachtige forum-architectuur

Een tweede typologie lijkt naast de forum-architectuur ook geïnspireerd op de boerderijen van de oude buurtschap. We zien dit bij de tweekappers aan Beumerskamp aan de kant van het park. Kenmerkend hierbij zijn de forse zadeldakken, de lage goten en de rode baksteen. We zien dit ook bij de rijtjeswoningen aan de Zanderskamp, waarbij naar voren uitgebouwde portieken met een schuine kap ervoor zorgen dat vooral kappen het beeld bepalen en dat tegelijk de individuele woningen binnen het rijtje te onderscheiden zijn. De nieuwe tweekappers aan de Wemmersweerd lijken qua hoofdvorm op de tweekappers aan de Beumerskamp, maar door het gebruik van lichte stenen en de ronde witte erkers weerspiegelen deze duidelijk een ander tijdsbeeld. Toepassing van rode baksteen, lage goten en forse kappen zien we wel weer terug in de architectuur van de sporthal Beumerskamp. Door allesoverheersende brede gele luifel/goot valt dit niet duidelijk op.

De Bogaert, postmoderne kenmerken

De architectuur van de gekromde wand van de Bogaert heeft postmoderne kenmerken. De wand is opgebouwd uit een compositie van rechthoekige vlakken en volumes. Lichte gekleurde baksteen wordt afgewisseld met donkere vlakken opgebouwd uit donker gekleurde puien. Door

Beumerskamp, rijtjeswoningen met topgevels

Bingerdensedweg, rijtjeswoningen met topgevels

Tweekappers Beumerskamp

HISTORISCHE ONTWIKKELING

de symmetrische plaatsing t.o.v. de zijstraat de Bogaert ontstaat een zekere monumentaliteit. Postmodern is ook de huisartsenpraktijk aan de Beumerskamp. Kenmerkend zijn de licht gekleurde bakstenen schijven en het zwevende, deels, gebogen dak. Dit vriendelijk ontworpen gebouw valt helaas wat weg tegen het grote volume van de sporthal.

Bij onbebouwde ruimte ontbreekt een ontwerpgedachte

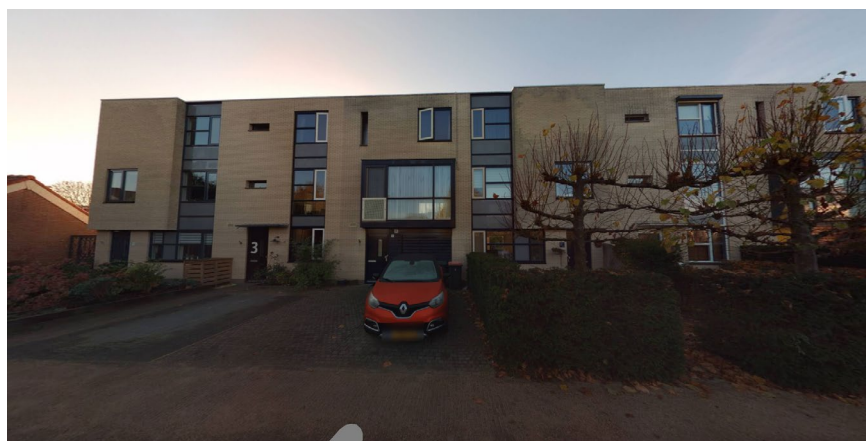
Voor het hele gebied geldt dat de inrichting van de openbare ruimte, de inrichting van voortuinen en ook de erfafscheiding langs zijtuinen niet bijdragen niet aan een verzorgd totaalbeeld. Het principe van parkeren in eigen tuin, dat op een aantal plekken is toegepast, versterkt ook het rommelige beeld.

Rijwoningen Zanderskamp, Breedestraat

Sporthal vanaf de Breedestraat

Rand Campstede

Huisartsenpraktijk vanaf de Beumerskamp

WAARDERING CULTUURHISTORIE IN HART VAN BEINUM

DE GROTE POL + KOLDEWEIJ

Uit de periode voor de ontwikkeling als woongebied is de Grote Pol een bijzonder waardevol relict. Die waarde zit hem in de terp, die waarschijnlijk van zeer oude datum is en het boerderijenensemble, dat een uitstraling heeft van rond 1900 en in het gegeven dat hier de oorspronkelijke Hof te Beinum lag. Het straatje Koldeweij dat hier op aansluit heeft ook nog historische kenmerken. Helaas is de Grote Pol aan de kant van het centrum afgeschermd met grondwallen. De Grote Pol heeft de potentie om visueel en functioneel een grote bijdrage te leveren aan de uitstraling van het Hart van Beinum. De landschappelijk inrichting van het erf en de omliggende omgeving zou meer recht kunnen doen aan het oorspronkelijke karakter. Een passende publieke functie of horeca kan de betekenis voor het centrum vergroten.

DE KLEINE POL EN DE ZANDERSKAMP

Ook de twee andere oude erven: de Kleine Pol en de Zanderskamp zijn waardevolle relictten van voor de woonwijk. Bij de Kleine Pol is mogelijk sprake van een terp. De bebouwing is sterk aangetast en minder waardevol. Bij de Zanderskamp is de oorspronkelijke bebouwing nog wel goed herkenbaar. In potentie zouden deze oude erven een grotere bijdrage kunnen leveren aan de identiteit van het Hart van Beinum, maar op dit moment zijn ze te weinig zichtbaar. De Kleine Pol kan een bijdrage leveren als verbindende schakel tussen de Brink, de straat Zanderskamp en de Breedestraat. Het erf Zanderskamp als schakel tussen het centrum en het park met de waterpartij. Ook voor deze erven geldt dat een passende publieke functie of horeca de betekenis voor het centrum zou kunnen vergroten.

Boerderij Sanderskamp omstreeks 1980

Oplevering van de nieuwe boerderij in 1911

Kleine Pol in 1910

partner in omgevingskwaliteit | **www.geldersgenootschap.nl**

De sporthal tenslotte is lastig positief te waarderen, door de schrale uitstraling van de dakbedekking en de te fors uitgevallen en opvallende gekleurde goten en luifels. Echter niet ondenkbaar is dat het gebouw kan worden getransformeerd in een gebouw met een meer passende uitstraling, zonder de architectuur uit 1980 geheel uit te wissen. Bijvoorbeeld door de kappen meer te laten spreken. Ook is het denkbaar de constructie te behouden en opnieuw in te vullen.

BRONNEN

- Waterbiografie van De Liemers, Inspiratiedocument 27 januari 2020; Waterschap Rijn en IJssel i.s.m. Liemers ++
- <https://www.beinumboerderijen.eu/> Beinum Historische Boerderijen
- <https://kvan.courant.nu/issue/NAB/1980-09-01/edition/0/page/70>
- <https://proxy.archieven.nl/0/414643C033B7442590D6BF6E21EA05E9>
- Nota Ruimtelijke Kwaliteit Doesburg, 2017
- Topotijdreis
- Street Smart, Cyclomedia

POSTADRES

Postbus 68
6800 AB Arnhem

TELEFOON

+31 (0)26 442 17 42

E-MAIL

info@geldersgenootschap.nl

WEBSITE

www.geldersgenootschap.nl

partner in
omgevingskwaliteit